

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

La transició de l'espai acadèmic al professional en l'àmbit del disseny

Construcció d'un dispositiu de diagnòsi per a determinar el grau d'ajustament de les competències acadèmiques i les professionals dels egressats del Grau de disseny

Massaguer Busqueta, Lluç

Doctoranda en Educació a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Tesi dirigida pel Dr. José Tejada Fernández. Departament de Pedagogia Aplicada.

EINA Centre Universitari de Disseny i Art de Barcelona.

Adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Grup de Recerca Didàctica del Disseny (DIDI).

Pg Sta Eulàlia, 25 / 08017/ Barcelona / Espanya

mmassaguer@eina.cat

- 1. RESUM:** Estudi de cas a EINA Centre Universitari de Disseny i Art de Barcelona que es formalitza en la construcció d'un sistema de diagnòsi que identifiqui el nivell d'ajustament entre les competències acadèmiques impartides en el centre universitari i les competències professionals requerides en l'àmbit professional del disseny gràfic. Vol ser una eina que ajudi a conèixer les demandes de l'àmbit professional del sector, així com a actualitzar les competències del Grau de Disseny.
- 2. ABSTRACT:** Case study EINA Centre Universitari de Disseny i Art, that is formalized on the construction of a system of diagnosis that identifies the level of adjustment between the implemented academic competences of the University and the required professional competences, in demand within the graphic design sector. The research is intended as an efficient tool for clarification on the professional sector's specifications and a guide to the updating of the competences taught in the degree in design.
- 3. PARAULES CLAU:** competències, acadèmiques, professionals, grau, disseny.

KEYWORDS: academic, professional, skills, design, degree

4. DESENVOLUPAMENT:

El pas que fan els estudiants universitaris entre que es graduen i s'integren activament a l'àmbit laboral és un moment important en la seva vida, tant professional com personal. Des de la universitat, aquest aspecte no sempre es té amb prou consideració i moltes vegades, un cop els exestudiants ja són egressats, l'interès per part del centre educatiu deixa de tenir la mateixa intensitat que mentre aquests són estudiants de la institució acadèmica.

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

La recerca se situa en l'àmbit dels estudis inicials universitaris de grau de disseny gràfic, en el marc d'un estudi de cas, a EINA Centre Universitari de Disseny i Art de Barcelona (a partir d'ara EINA), adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona.

El moment en què es planteja aquest estudi és un aspecte a tenir en compte per a entendre'n la seva idoneïtat. El procés d'entrada d'Espanya a l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES) ha empès les institucions educatives universitàries a efectuar canvis en la seva organització, la visió de l'educació i el plantejament dels currículums, entre d'altres. A aquest element, s'hi suma el context actual, que fa conviure la població entre un profund canvi a nivell social i econòmic que està afectant el tipus d'estructura laboral, i per extensió, a la incertesa laboral dels graduats. Un interessant context, doncs, on focalitzar l'atenció.

El curs 2012-13 fou el primer en què a Espanya es van graduar estudiants de grau en disseny, així que pot ser positiu fer una valoració del nivell de competències adquirides pels anteriors graduats a l'hora d'entrar al món laboral.

En aquest marc i des de la perspectiva que la recerca es planteja, el problema d'investigació rau en la correspondència entre les competències que es basa el Pla d'Estudis en l'àmbit formatiu i la demanda que en fa la professió. La transferència entre l'àmbit acadèmic i el professional, però també el seu camí de tornada, és el punt clau en què se centra la investigació.

L'entorn de crisi econòmica i social en el qual es troba actualment el país, i ja des de fa uns anys, amb els canvis en els perfils professionals, d'empresa i de contacte entre ells, empeny a traçar línies i fer valoracions del que s'ha fet fins ara i el que presenta el futur, tant en l'àmbit acadèmic com en el professional.

La construcció d'una eina per a diagnosticar el grau d'ajustament entre les competències del Grau de Disseny, amb l'adscripció dels estudis superiors a l'EEES, i les necessitats de l'àmbit professional del sector pretén arribar a poder actualitzar les competències al perfil acadèmic i, fins i tot, proposar noves vies professionals dins el sector. Unes i altres es retroalimentaran. Les competències acadèmiques poden ajudar a innovar en les competències demandades des de l'àmbit professional i a l'inrevés.

Els objectius principals de la recerca són dos. Per una banda, determinar el grau d'ajustament de les competències adquirides durant la formació i aquelles que pertanyen a l'exercici professional per tal de millorar l'encaix que el graduat troba entre les seves competències a nivell acadèmic i les que haurà d'exercir, com a egressat, a nivell professional. Alhora, s'inicia la construcció d'un nou perfil de professional que millori les mancances que, des de l'àmbit formatiu es poden detectar. Per altra banda, realitzar una

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

proposta de renovació de les activitats formatives –principalment curriculars– tenint en compte les competències i perfils propis dels nous escenaris professionals que presenta l'àmbit del disseny gràfic, amb l'objectiu final d'una millora social. D'aquesta manera, es cerca plantejar propostes d'actualització del perfil competencial (competències transversals i competències específiques) per a poder redissenyar certs aspectes del currículum (resultats d'aprenentatge, continguts, estratègies, recursos, sistemes d'avaluació, etc) dins el Pla d'Estudis del Grau de Disseny del centre en el que es basa l'estudi de cas proposat.

Es pretén que la direcció de mirada final no sigui adequacionista, variant la formació rebuda a la tasca laboral exercida pels egressats, sinó que la recerca parteixi d'una primera anàlisi tant de l'àmbit formatiu com del professional del disseny per, des de la universitat, en un darrer pas d'aquesta investigació, poder fer modificacions en els seus plans d'estudis amb l'objectiu principal d'enriquir la societat, aportant solucions a espais no resoltos en la professió.

La intenció en la creació d'aquest sistema de diagnosi, actualment en la seva fase final, és que, un cop confeccionat, pugui ser transferible a d'altres centres on les pugui aplicar de manera periòdica. En el mateix moment en què s'està construint aquesta eina, s'està aplicant, fet que aportarà les primeres dades de l'estat actual d'encaix entre les competències acadèmiques i les professionals en base a l'estudi de cas proposat.

En la fase de recol·lecció de dades s'estan triangulant tant agents informadors com docents universitaris que exerceixen en l'àmbit professional del disseny gràfic, coordinadors acadèmics, coordinadors de pràctiques acadèmiques, docents de Treball Fi de Grau, egressats i ocupadors. Aquests experts esdevenen una important font d'informació que ajudarà a construir el perfil professional del dissenyador gràfic actual i, alhora, preveure com serà aquest mateix perfil en el termini dels propers cinc anys. La capacitat de predicció del mètode Delphi, mitjançant la utilització sistemàtica del judici intuïtiu emès pel grup d'experts citat anteriorment i utilitzant dues rondes d'aplicació successives, pretén posar de manifest la convergència d'opinions i deducció de consensos.

El dispositiu de diagnosi està format per cinc etapes (fig. 1):

En una primera fase els indicadors provenen de les competències transversals i específiques que formen part del Pla Docent actual del Grau de Disseny d'EINA i són avaluats per part d'egressats dels darrers quatre anys, que, no només indiquen com exerceixen les competències en el seu lloc de treball sinó que també en valora l'ideal en què haurien de poder-les exercir. La comparació entre aquests dos nivells d'autoavaluació serà important per a iniciar la triangulació amb la resta d'agents.

En una segona fase, per una banda, els indicadors provenen de les competències acadèmiques actuals del Grau de Disseny a EINA i els experts (professionals del disseny

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

gràfic que són, ahora, docents universitaris; coordinadors acadèmics; coordinadors de pràctiques acadèmiques; professors de TFG, també professionals en l'àmbit del disseny gràfic) valoren quantitativament la importància de les competències esmentades en l'exercici professional actual i en un futur proper (cinc anys). Per altra banda, s'obre una predicció d'allò que pot succeir en un futur immediat en l'àmbit del disseny gràfic, tant en el seu context com específicament en les competències que poden ser necessàries exercir-hi.

En una tercera fase, per tal d'establir acord i consens sobre els resultats emergents de la segona fase, s'amplia la mostra a d'altres professionals actius en l'exercici del disseny gràfic. Mitjançant un qüestionari tancat, amb un mètode quantitatiu, on els agents valoren la importància de l'exercici de les competències sorgides en la segona fase, es pretén consolidar el perfil competencial del dissenyador gràfic en l'àmbit professional en base a la tendència en què pot transformar-se en els propers cinc anys.

Una quarta fase triangula els resultats obtinguts anteriorment, construint el perfil professional del dissenyador gràfic d'un futur immediat, tenint en compte noves competències específiques i transversals projectades en la fase anterior, així com els canvis tecnològics, contextuals, socioeconòmics, en els rols professionals i en l'exercici professional, que s'han previst per a la professió els experts consultats.

Una darrera fase inclou un focus grup amb els experts consultats a la segona fase per a conèixer els resultats obtinguts i proposar modificacions curriculars al pla d'estudis del centre.

Amb la seqüència de fases esmentades s'aconsegueix conèixer la mirada del perfil professional i acadèmic del dissenyador gràfic, tant actual com futura, mitjançant la predicció de diversos agents segons la seva pròpia experiència. Una informació valuosa que ajuda a predir com es transformarà el context i perfil professional de dissenyador en els propers anys i, per tant, poder avançar-s'hi ajustant el perfil acadèmic i fent, ahora, propostes de canvi en l'àmbit professional.

En les primeres dades obtingudes, passant pels canvis tecnològics que són presents en tots els contextos, semblen punts clau aspectes com el canvi en el perfil d'empresa gestionada per dissenyadors, l'emprenedoria, l'orientació cap a les necessitats socioeconòmiques de l'entorn del dissenyador, els valors medioambientals o la capacitat d'expressar-se dels professionals de l'àmbit del disseny gràfic. De moment, encara en fase de recerca, cal acotar aquests aspectes i verificar que són aquests els desajustos entre les competències dins l'àmbit acadèmic i les exercides en el professional i, en una segona fase, generar propostes de millora dins els plans d'estudis per poder augmentar el seu grau d'ajustament.

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

S'ha detectat una especial discussió en el nivell d'especialització professional que requerirà el professional del disseny gràfic; en si serà un professional que domini una petita parcel·la del disseny, o bé esdevindrà un perfil de dissenyador global, que coneixerà i es mourà professionalment en diversos àmbits del sector. Aquesta discussió, de fet, té relació directa amb un gran debat actual sobre l'aplicació o no dels estudis universitaris basats en el model de 3+2 (3 anys de grau + 2 de màster).

Paral·lelament a la construcció del sistema de diagnosi s'han anat aplicant les seves diferents fases a la mostra relacionada amb l'estudi de cas. Encara en fase de lectura dels resultats finals, sí que s'han pogut interpretar els referents a la primera ronda Delphi (segona fase), on s'avalua i es fa una aproximació al perfil professional del dissenyador gràfic, a càrrec de 19 experts amb contacte directe amb el centre universitari.

Tot i que l'objectiu d'aquesta segona fase d'aplicació del sistema de diagnosi és fer de pont per a arribar als resultats finals, aquesta ens dona traves de la tendència, per una banda, de la importància de les competències que s'adquireixen en l'àmbit acadèmic universitari del disseny i, per altra banda, de la diferència entre la seva importància actual i la que es preveu per a un futur proper.

Quant a la importància de cada una de les competències actualment presents en el pla docent del Grau de Disseny a EINA, totes elles han estat valorades pels experts entre "importantes" i "molt importants", cap d'elles com a "poc importants" o "gens importants" en l'exercici professional del dissenyador gràfic. La importància de les competències específiques estimades per a un futur proper, entre les més i les menys valorades, hi ha més diferència (1,52 punts sobre una valoració de 1 a 4), mentre que la importància de les competències transversals estimades per al futur tenen una diferència més reduïda entre les més i les menys valorades (0,73 punts sobre una valoració de 1 a 4).

Les correlacions de mostres relacionades entre competències, tant específiques com transversals, actuals i futures, ens destaquen alguns primers indicis interessants (fig. 2). Per una banda, en el 85% dels casos la valoració d'importància de les competències específiques previstes per a un futur proper és més alta que la seva importància en l'actualitat. En el cas de les competències transversals aquest fet es produeix en el 100% dels casos.

La diferència més important entre previsió d'importància en un futur proper i la seva importància en l'actualitat, quant a competències específiques, rau en aquelles que tenen a veure de manera molt directa amb els canvis que ha patit i està patint el context social i econòmic del país. Són competències relacionades amb l'ús de recursos gràfics per a sintetitzar i millorar la comunicació, la comprensió de l'entorn econòmic i empresarial amb qui es desenvolupa el projecte, coneixements sobre el marc legal que envolta les activitats de disseny o l'aplicació de criteris ergonòmics i paràmetres antropomètrics i perceptius d'acord amb les característiques d'ús del projecte, entre d'altres.

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

Quant a les competències transversals, aquelles que preveuen un augment d'importància més elevat en el futur són majoritàriament sistèmiques (Com per exemple la orientació dels dissenys a valors de respecte al medi ambient

i la sostenibilitat, la valoració i foment de l'accessibilitat per a grups d'usuaris i receptors amb diversitat funcional, la valoració i preservació del patrimoni cultural, artístic i paisatgístic o l'atenció als canvis (tecnològics, socials i/o econòmics) que es van produint). Les competències interpersonals són per a les que es preveu menys augment d'importància (Alguns exemples són la motivació per a la qualitat, la capacitat d'entesa amb els agents que intervenen en el desenvolupament d'un projecte de disseny o la capacitat d'iniciativa i esperit emprenedor).

Els experts consultats en la segona fase de l'aplicació del sistema de diagnosi fan, també, una previsió de canvis tecnològics, contextuals, socioeconòmics i en els rols i exercici professional en el disseny gràfic que preveuen poden succeir en els propers cinc anys. Les seves prediccions quasi passen per alt els aspectes tecnològics, que, segons els seus comentaris, es donen per suposat, i es centren sobretot en canvis socioeconòmics del context (alguns exemples poden ser el possible augment de projectes amb pressupostos més ajustats a la realitat econòmica del país, de la necessitat d'obrir mercat en altres països, del possible augment del treball per compte propi o de modes de treball de creació i dissolució segons el projecte) i a aquells canvis que afecten l'exercici professional (com poden ser la possible disminució de la demanda de projectes amb alt valor creatiu, el possible augment de la rapidesa de treball, tant en la conceptualització com en l'execució implementació del projecte o la possibilitat de presenciar una progressiva disminució del suport paper, amb tendència a la seva desaparició). Aquests pronòstics són validats o descartats per una mostra més elevada en la propera fase d'aplicació del sistema de diagnosi, de la qual encara no hi ha la lectura definitiva dels seus resultats.

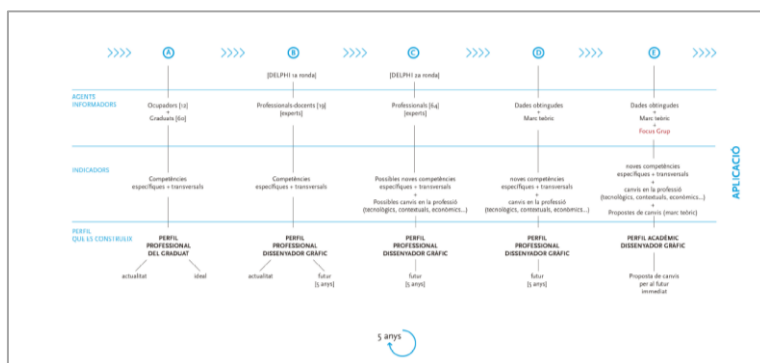
Una darrera previsió per part dels experts es refereix a l'aparició o augment d'importància de noves competències, tant específiques com transversals, no contemplades en el pla docent actual del Grau de disseny en el centre estudi de cas. Entre les primeres se'n poden destacar les relacionades amb el coneixement de programació en tecnologies digitals, la capacitat de treball en interfície i usabilitat d'usuari o tenint en compte la interactivitat de l'usuari en els projectes de disseny, el domini de l'ús de la tipografia per als nous formats de publicació o la capacitat per a entendre la convivència/diàleg entre el suport imprès i el digital i tenir criteri per a escollir-los segons les necessitats del projecte, entre d'altres. Quant a possibles noves competències transversals podem trobar propostes com l'ús fluid de diferents idiomes, la gestió de xarxes de treball a distància (no presencials) o la capacitat per a comprendre i interpretar d'altres modes de viure (cultures, formes de pensar, religions...), entre d'altres.

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

La present recerca persegueix, amb els punts tractats, un seguiment continu i valoratiu del programa curricular del Grau de Disseny, però no des d'una mirada endogàmica, sinó com a porta oberta, dins un camp d'acció racional, a aportar millores i solucions, no només a l'àmbit formatiu, sinó també al professional i a la societat que l'envolta. Alhora, també vol donar resposta a la utilitat de la formació, a la seva transferència al lloc i escenari de treball, complint una funció pedagògica com a finalitat última. Un camí d'anada i tornada que vol beneficiar, finalment, tant l'àmbit formatiu com el professional del disseny gràfic.

4.1. FIGURA O IMATGE 1

4.2. FIGURA O IMATGE 2

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

AQU (Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya). (2009). Guia per a l'avaluació de competències en l'àrea d'Humanitats.

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

Recuperat el 27/08/2014, de http://www.aqu.cat/doc/doc_74855343_1.pdf

AQU (Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya). (2014). Universitat i treball a Catalunya 2014. Estudi de la inserció laboral de la població titulada de les universitats catalanes.

Recuperat el 28/07/2014, de http://www.aqu.cat/doc/doc_14857668_1.pdf

CATALANO, AVOLIO DE COLS, SLAGDONA (2004) Diseño curricular basado en normas de competencia laboral. Conceptos y orientaciones metodológicas. Buenos Aires: Ed. CINTERFOR/OIT.

CIDAC (2014). Encuesta de competencias profesionales 2014. ¿Qué buscan –y no encuentran– las empresas en los profesionales jóvenes? México: Cidac.

Recuperat el 25/04/2015, de cidac.org/esp/uploads/1/encuesta_competencias_profesionales_270214.pdf

DEL VECCHIO, F. (2014) Diálogos con diseñadores. Reflexiones sobre el deterioro profesional en el diseño gráfico, las soluciones habituales desde el diseño para enfrentarlo y otras propuestas desde la administración.

Recuperat el 31/03/15, de http://fernandodelvecchio.com/varios/Del_Vecchio_DCD.pdf

ECHVERRÍA, A. B. (2010). Cuestión de “SABER” y “SABOR”. Revista EDUCA WEB.

Recuperat el 12/04/15, de <http://www.educaweb.com/noticia/2010/10/18/articulo-competencias-basicas-4418/>

FRASCARA Jorge. (1997). Diseño gráfico para la gente. Comunicaciones de masa y cambio social. Buenos Aires: Ediciones Infinito.

FRASCARA, Jorge. (2000). Diseño gráfico y comunicación. Buenos Aires: Ed. Infinito.

GARCÍA SAN PEDRO, María José. Tesis doctoral Diseño y validación de un modelo de evaluación por competencias en la universidad. Director: Joaquín Gairín Sallán. 2010.

Recuperat el 10/02/2015, de www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/5065/mjgsp1de1.pdf

GIL FLORES, Javier. (2007). La evaluación de competencias laborales. Educación XXI (10).

Recuperat el 20.05.2014, de <http://www.redalyc.org/pdf/706/70601006.pdf>

Gobierno de España. Ministerio de Educación, cultura y deporte. (2005). Un marco de cualificaciones para el Espacio Europeo de Educación Superior.

Recuperat el 01.07.2014, de <http://www.mecd.gob.es/mecu/que-es/marcos-cualificaciones.html>

HARTOG, J. (1992): Capabilities, Allocation and Earnings. Boston: Kluwer.

Icograda. Icograda Design Education Manifesto. (2011)

Recuperat el 18.05.2013, de www.icograda.org/education/manifesto.htm

Revista CIDUI 2016

www.cidui.org/revistacidui

ISSN: 2385-6203

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

JIMÉNEZ VIVAS, Amparo. (2009). Reflexiones sobre la necesidad de acercamiento entre universidad y mercado laboral. Revista Iberoamericana de Educación, (50/1)

JIMÉNEZ VIVAS, Amparo. (2009). Contexto actual y determinantes de la inserción laboral de los titulados universitarios. Directrices para el análisis. Educar, (44)

LASNIER, F. (2000). Réussir la formation par compétences [Lograr una formación por competencias]. Montréal : Guérin

LE BOTERF, G. (2000). Ingeniería de las competencias. Barcelona: Gestión 2000.

LEVY-LEBOYER, Claude. (2000). Gestión de las competencias. Ediciones gestion.

LYON, Philippa. Design Education. Learning, teaching and Researching Throught Design. Gower Publishing Limited. ISBN 9780566092459 (hbk). Farnham, Surrey, England. 2012

MASSAGUER Lluç. (2014). Estudi sobre les competències dels estudis universitaris inicials a eina i la seva relació amb les demandades en l'àmbit professional del disseny gràfic, segons el perfil professional de referència. Un estudi de cas. Màster de Tecerca en Educació - UAB. Dr. José Tejada Fernández. Departament de Pedagogia Aplicada.

MERINO, R, i GARCIA, M. (2007). Itineraris de formació i inserció laboral dels joves a Catalunya. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

Recuperat el 06/04/15, de <http://www.fbofill.cat/intra/fbofill/documents/publicacions/448.pdf>

MERTENS Leonard. (1996). Competencia laboral: sistemas, surgimiento y modelos. Montevideo, ILO/Cinterfor (Herramientas para la transformación, 3). ISBN: 92-9088-060-8.

Recuperat el 06/04/15, de http://www.oitcinterfor.org/sites/default/files/file_publicacion/mertens.pdf

NAVARRO CENDEJAS José. (2013) Tesis doctoral facultat de Ciències Polítiques i de Sociologia. Departament de Sociologia UAB; directores Jordi Planas Coll, Sandra Fachelli. Universidad y mercado de trabajo en Cataluña: un análisis de la inserción laboral de los titulados universitarios.

Recuperat el 26/02/15, de <http://www.tdx.cat/handle/10803/134648>

PINEDA Pilar. (2000). Evaluación del impacto de la formación en las organizaciones. Educar (27, 119-133).

Recuperat el 19/05/2013, de <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=82342>

PLANAS Jordi. (2014). Adecuar la oferta de educación a la demanda de trabajo. ¿Es posible?. Una crítica a los análisis “adecuacionistas” de relación entre formación y empleo. México, D.F.: ANUIES.

SALA, G. i PLANAS, J. (2007). Implicaciones metodológicas de la noción de competencia laboral. Comunicación presentada al IX Congreso Español de Sociología, Barcelona.

Revista CIDUI 2016

www.cidui.org/revistacidui

ISSN: 2385-6203

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

SALA, G i PLANAS J (2009). Retos teóricos e implicaciones metodológicas del enfoque de competencia laboral. *sociología del trabajo*, (66).

SALA, G., PLANAS, J. i VAN ROMPAEY, E. (2010). «Especialidad de formación, especialidad de empleo y resultados de inserción. ¿Trabajan los jóvenes donde “deberían”?». *Sociología del Trabajo*, 70, 87-10.

TEJADA, J i NAVÍO, A. (2005). El desarrollo y la gestión de competencias profesionales: una mirada desde la formación. *Revista Iberoamericana de Educación*, ISSN-e 1681-5653, Vol. 37, Nº. 2. 14-28.

Recuperat el 30/03/15, de <http://www.rieoei.org/deloslectores/1089Tejada.pdf>

UNESCO. (2012). Informe de Seguimiento de la Educación para Todos en el Mundo.

Recuperat el 26/05/2013, de <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002180/218083s.pdf>

Vázquez, R. i Ángulo, J. F. (2003). *Introducción a los estudios de casos: Los primeros contactos con la investigación etnográfica*. Archidona: Aljibe.